

*Наталя ІЛИК,
Юлія ФІЦАК
Дрогобич*

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНOSTІ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ТВОРЧОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО

Зміни, що відбуваються сьогодні в усіх сферах життя суспільства, виклики часу, на які людині ще належить знайти відповіді, ще більшою мірою актуалізують проблему підтримки та розвитку обдарованості особистості. Наявність умінь міркувати й аргументувати, сформоване проєктне мислення, творча уява – ось перелік вимог до особистості. завдання сучасності, що вимагають від неї прояву мобільності, рішучості, креативності.

Нормативно-правовою базою вивчення проблеми розвитку дитячої обдарованості стають державні законодавчі акти та стандарти: Закон «Про освіту», «Державний стандарт дошкільної освіти», в яких ідея підтримки обдарованості в освітньому процесі набуває особливого значення.

На особливу сенситивність періоду дошкільного дитинства у збереженні та примноженні «паростків» обдарованості вказує низка вітчизняних психолого-педагогічних досліджень (Л. Міщиха, О. Кононко, Т. Піроженко, Т. Поніманська, С. Сисоєва та ін.). Учені визнають важливість своєчасної та методично грамотної допомоги здібній дитині. Обдарованість особистості, розглянута в дослідженні Р. Пономарьової-Семенової як соціальний, біологічний і психічний феномен, становить потенціал, що розкривається за сприятливих умов. Однією з таких умов стає освітнє середовище закладу дошкільної освіти.

Розглянемо поняття «середовище» стосовно проблеми розвитку обдарованості дітей дошкільного віку. Педагогічний словник трактує середовище в його соціальному значенні як навколишні соціально-побутові умови, обстановку, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов та вказує на

вирішальний вплив соціального середовища на формування і розвиток особистості [3].

Вивчення впливу середовища на розвиток особистості в процесі навчання та виховання привело до виникнення поняття «освітнє середовище». Так, з позиції психологічного підходу до розвитку особистості, Л. Міщиха визначає освітнє середовище як систему умов, впливів і можливостей, що забезпечують можливість задоволення особистістю своїх потреб і призводять до формування системи цінностей [2]. На думку дослідника, перед системою освіти стоїть завдання побудови освітнього середовища розвивального (або творчого) типу, яке сприяло б прояву потенційних здібностей дітей. Ще більшою мірою такого середовища потребують діти, які мають задатки і високий рівень розвитку здібностей у будь-якій сфері діяльності.

Т. Піроженко відносить освітнє середовище до підсистеми соціокультурного середовища і включає в нього сукупність соціокультурних і психолого-педагогічних умов, що забезпечують становлення особистості [4].

Взявши за основу погляди цих дослідників на сутність поняття «освітнє середовище», ми сформулювали своє визначення. Під освітнім середовищем дошкільної освіти ми розуміємо сукупність спеціально організованих умов, що враховують соціокультурний контекст і забезпечують повноцінне становлення особистості, розкриття її інтелектуального та творчого потенціалу.

Розглядаючи освітнє середовище з позицій системного підходу, ми виокремлюємо такі його характеристики:

1. Цілеспрямованість. Сукупність умов, що становлять сутність освітнього середовища, організовуються планомірно і цілеспрямовано. Результатом їх реалізації є повноцінне становлення особистості.

2. Наявність суб'єктів освітнього процесу та відносин між ними як елементів системи. Вихованці, фахівці системи дошкільної освіти, батьки виступають як незамінні компоненти освітнього середовища, між якими встановлюються прямі та зворотні зв'язки. Діяльність кожного компонента впливає на роботу всієї системи. Володіючи властивістю взаємозумовленості, освітнє середовище як система вимагає наявності та повноцінного функціонування кожного з його елементів.

3. *Варіативність*. Соціокультурний контекст, індивідуальні особливості та потреби суб'єктів освітнього процесу спонукають до пошуку нових умов, або комбінації наявних з метою вибору найбільш ефективних для становлення особистості.

4. *Орієнтація на результат*. Реалізація умов, що становлять сутність освітнього середовища, забезпечує гармонійний розвиток особистості, розкриття її потенціалу та можливостей.

Структура освітнього середовища, за дослідженнями Т. Піроженко, може бути представлена трьома компонентами: просторово-предметним, соціальним і технологічним [4].

Просторово-предметний компонент включає структурно-функціональну організацію та зонування приміщення, його оформлення, обладнання, що підпорядковані завданням розвитку, навчання та виховання дітей і відповідають принципам побудови розвивального предметно-просторового середовища ЗДО.

Із зазначених принципів найбільше значення для розвитку дитячої обдарованості мають такі: активності, динамічності, комплексування та гнучкого зонування, емоційності, відкритості, поєднання звичних і неординарних елементів в організації середовища (за Т. Сущенко, І. Петрук та ін.).

Предметно-просторове середовище, яке надає дитині розумну свободу вибору дій, занять, партнерів, способів взаємодії, містить у собі елементи, що пробуджують дослідницьку активність вихованця, створює відчуття емоційного комфорту, прагнення до творчого пошуку проблем і способів їх розв'язання.

Соціальний компонент освітнього середовища об'єднує всіх осіб, зацікавлених у розвитку дітей: педагогів, психологів, адміністрацію закладу дошкільної освіти, самих вихованців і, безумовно, батьків. Проблема розвитку дитячої обдарованості складна тим, що її найперші ознаки в дитини можуть залишитися непоміченими як педагогами, так і батьками, і, як наслідок, згаснуть, не отримавши підтримки.

Тому зацікавленість і єдність у підходах суб'єктів освітнього процесу мають важливе значення для надання своєчасної допомоги обдарованій дитині. Крім того, розвивальний ефект для дітей має і сама міжособистісна взаємодія між ними: обмін думками, позитивний приклад, об'єднання зусиль при вирішенні спільної проблеми. Середовище спеціалізованих освітніх організацій (шкіл і

груп для обдарованих дітей) ще більшою мірою посилює означений ефект.

Тісно пов'язаний із соціальним технологічний компонент освітнього середовища, що передбачає безпосередню організацію освітнього процесу, що визначає його мету, зміст, методи, засоби та форми. Варіативність підходів до процесів навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку знаходить відображення в авторських комплексних і парціальних освітніх програмах [1].

На основі психолого-педагогічних досліджень, присвячених вивченню сутності поняття «освітнє середовище», визначенню принципів його побудови, нами були сформульовано деякі вимоги до організації освітнього середовища в дошкільній освітній організації, зокрема, й для роботи з обдарованими дітьми:

1. Мобільність освітнього середовища.
2. Розумна і грамотна цифровізація освітнього середовища.
3. Індивідуальна комфортність для кожного суб'єкта (дитина, педагог, батьки).
4. Врахування соціокультурної ситуації.
5. Готовність до введення інновацій при збереженні досвіду минулого.
6. Варіативність освітнього середовища.

Можемо прийти до висновку, що однією із найважливіших умов розвитку дитячої обдарованості є творче освітнє середовище. Проектування творчого освітнього середовища з метою самоактуалізації потенційних можливостей дитини має бути ключовою ідеєю в організації життєдіяльності вихованців у ЗДО, тому що свобода творчої діяльності, право на помилку, умови і можливості для реалізації власних потреб та інтересів сприяють активізації прихованих здібностей і прояву ознак обдарованості у дітей дошкільного віку.

Важливим чинником розвитку дитячої обдарованості в умовах ЗДО є також особистість педагога, його компетентність у питанні розвитку обдарованості у дітей, загальнокультурний рівень розвитку, наявність творчого підходу до професійної діяльності. В.О. Сухомлинський писав: «Якщо Ви хочете, щоб діти творили, створювали мистецькі образи, – перенесіть із вогника своєї творчості хоча б одну іскру у свідомість дитини. Якщо ви не вмієте

творити або вам здається порожньою забавою зійти до світу дитячих інтересів, – нічого не вийде» [5, с. 157].

Отже, у закладі дошкільної освіти необхідно створювати комплекс умов, що забезпечує розвиток у дитини обдарованості до видів мистецтва: використання різних видів творчої діяльності, створення творчо-розвивального середовища, креативність педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калуська Л.В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівець, 2023. 210 с.

2. Міщиха Л.П. Психологія творчості : навч. посіб. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 448 с.

3. Педагогічний словник / за ред.. М.Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.

4. Піроженко Т.О. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі. *Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Том IV (8). С. 212–223. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305249.pdf>

5. Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори : у 5-ти томах. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 55–206.

Олеся КАСЮХНИЧ
Дрогобич

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Розвиток соціальних навичок є частиною складного, багатофакторного процесу соціалізації, який започатковується у ранньому дитинстві і має цінне значення для життєвого шляху індивіда. Саме в дошкільний період систематична взаємодія з дорослими відіграє особливу роль, оскільки цей вік визначається як